

ОБДАРОВАНІСТЬ: МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Науково-практичний онлайн-семінар Інституту обдарованої дитини НАПН України, 23-26 травня 2024 р.

До Всеукраїнського фестивалю науки

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6131>

МЕЛЬНИК

Марина Юріївна

кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
завідувач відділу діагностики
обдарованості Інституту
обдарованої дитини
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. Науково-практичний онлайн-семінар «Обдарованість: методи діагностики та шляхи розвитку» відбувся 23–26 травня 2024 року в рамках Всеукраїнського фестивалю науки. Семінар був організований Національною академією педагогічних наук України, Інститутом обдарованої дитини НАПН України з метою виявлення та обговорення проблем і перспектив в ідентифікації обдарованості, шляхів реалізації технологій розвитку обдарованості дітей та молоді, а також обміну досвідом практичної роботи з діагностики та розвитку обдарованості особистості.

Ключові слова: обдарованість; обдаровані учні; діагностика обдарованості; розвиток обдарованості.

Відповідно до плану заходів Національної академії педагогічних наук України та в рамках Всеукраїнського фестивалю науки 23-26 травня 2024 року проведено *науково-практичний онлайн-семінар «Обдарованість: методи діагностики та шляхи розвитку»* (Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024b). Ініціаторами заходу виступили Національна академія педагогічних наук України, *Інститут обдарованої дитини НАПН України*.

Семінар проводився з метою виявлення та обговорення проблем і перспектив в ідентифікації обдарованості, шляхів реалізації технологій розвитку обдарованості дітей та молоді, а також обміну досвідом практичної роботи з діагностики та розвитку обдарованості особистості.

Проблемні питання, винесені в обговорення семінару, об'єднали вчених та працівників закладів освіти майже з усіх регіонів України. Так, участь у заході взяли вчені Національної академії педагогічних наук України та Національної академії наук України, викладачі закладів вищої освіти, працівники закладів загальної середньої та позашкільної освіти. Загальна кількість учасників семінару перевищила 1800 осіб. Учасники долучилися до обговорення наступних напрямів:

- сучасні тенденції в ідентифікації обдарованості;
- діагностика чинників розвитку обдарованої особистості в умовах воєнного стану;
- інформаційно-комунікаційні технології в діагностиці та моніторингу розвитку обдарованої особистості;
- практика реалізації технологій розвитку обдарованості дітей та молоді.

З вітальним словом та методологічною настановою до учасників заходу звернувся доктор фізико-математичних наук, професор, академік НАН України, академік НАПН України, президент Націона-

льного центру «Мала академія наук України» *С.О. Довгий*, наголосивши, що здійснення ідентифікації та розвитку обдарованих дітей і молоді є важливими складовими освітнього процесу, сприяючи всебічному розвитку обдарованої особистості, підтримуючи соціально-емоційне благополуччя та допомагаючи у професійному самовизначенні. Саме вчасне та ефективне виявлення й підтримка обдарованих здобувачів освіти є запорукою успішного майбутнього як окремих індивідів, так і суспільства в цілому.

З мотиваційною настановою до учасників семінару звернувся також доктор філософських наук, директор Інституту обдарованої дитини НАПН України *М.С. Гальченко*. Доповідач зазначив, що діагностика обдарованості є необхідною складовою освітнього процесу, оскільки допомагає ідентифікувати дітей, чий потенціал може бути не реалізований у традиційній системі освіти. Це дає змогу визначити індивідуальні фактори, що впливають на розвиток дитини.

Окрім того М.С. Гальченко презентував результати дослідження Інституту обдарованої дитини НАПН України щодо діагностики обдарованості та розвитку обдарованих учнів у закладах освіти різних рівнів, проведеного 1-22 травня 2024 року. Так, переважна більшість опитаних педагогів має значний досвід роботи із обдарованими здобувачами освіти і лише 1 % опитаних зауважили, що за свою педагогічну практику не працювали з обдарованими учнями (див. рис. 1).

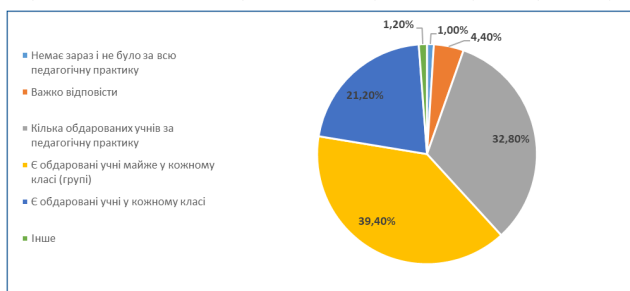

Рис. 1. Розподіл відповідей на питання «Чи є серед Ваших учнів (вихованців) обдаровані?» (N=274)

Згідно з результатами опитування, значна кількість закладів освіти практикують ведення банків обдарованих учнів (див. рис. 2). Опитані педагоги зазначили, що обдарованість проявляється у багатьох аспектах, і виявлення обдарованих учнів є складним процесом. Більше половини респондентів вважають, що про обдарованість свідчать високі успіхи у позашкільній діяльності (спорт, мистецтво, музика тощо). Менша кількість респондентів вважають показником обдаровано-

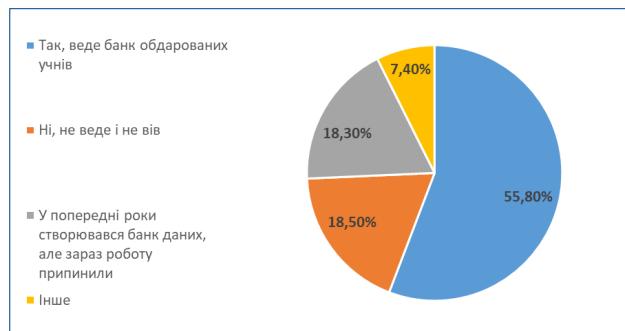

Рис. 2. Розподіл відповідей на питання «Чи веде заклад освіти, де Ви працюєте, банк обдарованих учнів?» (N=274)

сті глибокий та стійкий інтерес до однієї чи кількох шкільних дисциплін.

Отже підставою для віднесення здобувачів освіти до категорії обдарованих найчастіше є академічна успішність учнів та участь в олімпіадах і конкурсах різного рівня (див. рис. 3). Тобто, мова йде про високомотивованих дітей і проявлену найчастіше — академічну обдарованість. Значно рідше — інтелектуальну та творчу.

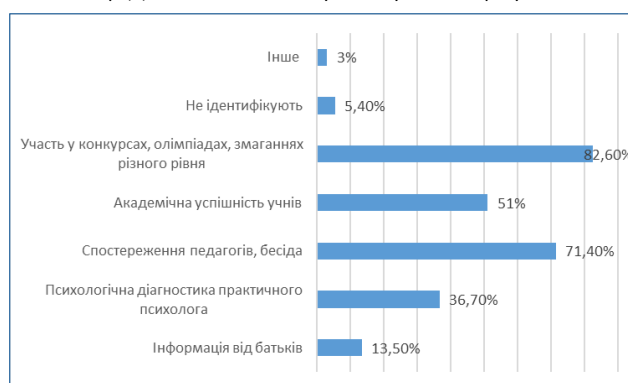

Рис. 3. Розподіл відповідей на питання «Як ідентифікують обдарованих учнів у закладі освіти, де Ви працюєте?» (N=274)

Значно менш поширеним критерієм виявлення обдарованих дітей є високі результати психологічного та психолого-педагогічного обстеження. Водночас результати такої роботи не просто дають змогу виявити здібних дітей. Вони передусім озброюють дитину (і педагогічних працівників) знаннями про особливості та ресурси розвитку обдарованості, на що можна спиратися, зокрема, при виборі профілю навчання чи майбутньої професії. Тобто це, насамперед, діагностика здібностей, сильних сторін особистості, врахування яких сприяє розвитку обдарованості особистості.

З огляду на це, важливим є застосування цілісного підходу до психологічної діагностики обдарованості. Інститут обдарованої дитини впрова-

джує діагностичний портал «Тестотека», що дає змогу проводити діагностику здібностей та особистісних особливостей учнів, забезпечуючи різні рівні доступу (учень, психолог) (Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024b). Використання «Тестотеки» для ведення банку даних обдарованих учнів спрощує процедуру їх виявлення та забезпечує педагогів необхідною інформацією для розробки індивідуальних планів розвитку та водночас, допомагаючи учням дізнатися про свої сильні сторони та можливості. Таким чином діагностична робота виконує не лише ідентифікаційну, але й профорієнтаційну та розвивальну функції. Застосування зазначених методів знижує витрати на діагностику, підвищує точність обстеження та розширює можливості самореалізації обдарованих дітей.

На важливості розвитку обдарованості дітей та молоді на усіх рівнях освіти наголошували в своїх доповідях доктор педагогічних наук, професор, професор Українського державного університету науки і технологій *О.П. Лучанинова*; доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України *Я.В. Любимий*; доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу діагностики обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України *В.П. Тименко*; доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії зарубіжних систем професійної освіти і навчання Інституту професійної освіти НАПН України *В.В. Попова*; кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, викладач Державного закладу професійної (професійно-технічної) освіти «Харківське вище професійне училище швейного виробництва та побуту» *Т.В. Казакова*. Доповідачі відмічали необхідність організації цілеспрямованої роботи з виявлення та підтримки обдарованих учнів у закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), вищої освіти.

Кандидат фізико-математичних наук, доцент, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України *В.В. Ковтунець*; кандидат історичних наук, засновниця Наукового ліцею-пансіону «Міжнародна зелена школа імені Кліма Чурюмова» *І.А. Жданова*; кандидат філологічних наук, викладач циклової комісії українознавства та філологічних дисциплін Дніпровського фахового коледжу будівельно-монтажних технологій та архітектури *А.О. Данюк* наголошували на специ-

фіці проявів різних видів обдарованості в освітньому процесі та необхідності їх урахування при здійсненні ідентифікації та супроводу розвитку обдарованої особистості.

Кандидат психологічних наук, професор, завідувач лабораторії психології обдарованості Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України *О.Л. Музика* у своїй доповіді підняв проблему асертивності та ціннісної підтримки розвитку обдарованих учнів і студентів як ресурсу розвитку обдарованості у складних життєвих ситуаціях. Доповідач представив приклади розвитку асертивності в процесі ціннісної підтримки типотвірних особистісних цінностей і самоефективності обдарованих здобувачів освіти.

Пропозиції щодо організації діагностики обдарованості здобувачів освіти в умовах воєнного стану висловила у доповіді кандидат педагогічних наук, старший дослідник, завідувач відділу діагностики обдарованості Інституту обдарованої дитини НАПН України *М.Ю. Мельник*. Доповідачка зауважила, що ідентифікація обдарованості має бути спрямована не на констатацію факту обдарованості та вимірювання рівня інтелекту чи креативності, а на якісну оцінку здібностей та когнітивного функціонування обдарованих дітей і молоді. Означене озброїть здобувачів освіти знаннями про себе, свої інтереси, свої здібності та сильні сторони особистості, сприятиме більш осмисленому та обґрунтованому професійному самовизначенні та побудові власної стратегії розвитку. Мельник М.Ю. представила методичні матеріали для здійснення такої роботи за результатами діагностики, стандартизовані відділом діагностики обдарованості (Бельська & Мельник, 2023a; Бельська & Мельник, 2023b).

Загалом на семінарі було представлено 46 доповідей та 5 майстер-класів. Доповіді, презентовані учасниками семінару, охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних з діагностикою, розвитком і підтримкою обдарованих дітей та молоді, педагогічними умовами розвитку обдарованості та психологічною підтримкою обдарованих здобувачів освіти в умовах повномасштабної війни. У виступах учасниками заходу наголошено на складних ресурсних та матеріально-технічних умовах психолого-педагогічного супроводу розвитку обдарованості в умовах воєнного стану. Означене накладає відбиток і на організацію діагностичної роботи з обдарованими дітьми та молоддю. Водночас учасники семінару підкре-

слювали важливість системного підходу до розвитку обдарованих дітей та молоді.

На думку учасників семінару — педагогічних працівників закладів освіти, практичних психологів, науковців — дослідників проблеми обдарованості, надзвичайно важливим є забезпечення психологічної підтримки обдарованих дітей, враховуючи стресові фактори воєнного стану. Актуальною також є ідентифікація обдарованості та з'ясування чинників розвитку обдарованості в умовах війни.

Учасниками семінару високо оцінено продуктивне професійне спілкування з теми ідентифікації та розвитку обдарованості в сучасних умовах. За результатами обговорення актуалізовано значущість цілеспрямованої діагностичної роботи закладів освіти усіх рівнів задля вчасного виявлення та відповідного розвитку обдарованих здобувачів освіти.

Організатори Конференції забезпечили запис заходу, відеозапис якого знаходиться у відкритому доступі за посиланням (Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024а).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бельська, Н.А., & Мельник, М.Ю. (2023а). *Рейтингові шкали оцінки проявів обдарованості*: методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/740920/>
- Бельська, Н.А., & Мельник, М.Ю. (2023b). *Психологічна діагностика обдарованості учнів*: методичні рекомендації. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/740921/>
- Інститут обдарованої дитини НАПН України. (2024а). *Матеріали Науково-практичного онлайн-семінару «Обдарованість: методи діагностики та шляхи розвитку»*. <http://surl.li/uapfl>
- Інститут обдарованої дитини НАПН України. (2024b). *Тестотека*. <https://iod.gov.ua/ua/testoteka>

GIFTEDNESS: DIAGNOSTIC METHODS AND DEVELOPMENT PATHWAYS

Scientific and practical online seminar of the Institute of the Gifted Child of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine on May 23-26, 2024 To the All-Ukrainian Science Festival

Maryna Melnyk

PhD in Pedagogy, Head of the Department of Giftedness Diagnostics, Institute of the Gifted Child of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The scientific and practical online seminar "Giftedness: Diagnostic Methods and Development Pathways" took place on May 23–26, 2024, as part of the All-Ukrainian Science Festival. The seminar was organized by the National Academy of Educational Sciences of Ukraine and the Institute of Gifted Child of NAES of Ukraine to identify and discuss problems and perspectives in the identification of giftedness, ways to implement technologies for the development of giftedness of children and youth, as well as to exchange experience in practical work on the diagnosis and development of personality giftedness.*

Keywords: *giftedness; gifted students; diagnosis of giftedness; development of giftedness.*

Дата публікації: 31 травня 2024 р.